

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	30.01.2019
Received / Makale Geliş	01.11.2018	Published / Yayınlanma	31.01.2019

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE BAĞLAÇ İŞLEVLI BİR BİRİM:

BİLEMEDİN / BİLEMEDİNİZ

A UNIT WITH CONJUNCTION FUNCTION IN TURKISH:

BİLEMEDİN / BİLEMEDİNİZ

Dr. Öğr. Üyesi Nigâr OTURAKÇI ORBAY

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-8360-6758

ÖZET

Sözcük öbekleri, oluşumları itibarıyla genellikle biri “yardımcı”, diğeri “esas / asıl / baş” olan iki unsurdan meydana gelir. Bunun yanında unsurları birbirine denk olan sözcük öbekleri de vardır. Bağlama öbekleri de unsurları birbirine denk olan sözcük öbekleri arasında yer alır. *Bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi, bağlaç işlevli diğer birimler gibi sözcükleri, sözcük öbeklerini, tümceleri ya da sözcük öbeğinin bir unsuru içinde yer alan eş değer görevdeki iki unsuru birbirine bağlar. Bu çalışmada, *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin oluşturduğu bağlama öbeğinin sözdizimsel ve anlam özellikleri ele alınmıştır. *Bilemedin / bilemediniz*, sözdizimsel olarak sözcükleri birbirine bağlamasının yanında, sözcük öbeklerinden daha çok “sayı öbekleri” ve sayı sıfatlarından oluşan “sıfat tamlamaları”nı birbirine bağlamıştır. Ayrıca, ilgili bağlaç işlevli birimin “edat öbeği”, “çıkma öbeği”, “isim tamlaması” ve “sıfat tamlaması” gibi sözcük öbeklerinde yer alan eş değer görevdeki iki unsuru birbirine bağlaması üzerinde durulmuştur. Daha çok sayıları ya da sayısal değerdeki ifadeleri bağlayan *bilemedin / bilemediniz*, anlam yönüyle, “tahmin yürütme” ve “gerçekleşme olasılığı en yüksek olanı bildirme” için kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *bilemedin / bilemediniz*, bağlaç, işlev, sözdizimi, anlam.

ABSTRACT

Lexical phrases consist of two elements such as “supportive” and the others as “main / head”. In addition, there are a number of phrases whose elements are identical. Conjunctional phrases are also considered among the lexical phrases whose elements are identical. Same as other units which have a conjunction function, conjunction of *bilemedin / bilemediniz* binds words, phrases, sentences, or two equivalent elements in an element of a phrase. In this study, the syntactic and semantic features of conjunctional phrase with *bilemedin / bilemediniz* are discussed. Besides linking words syntactically, *bilemedin / bilemediniz* has connected with “number phrases” and “adjectival determinative groups” which consists numeral adjectives. In addition, it has also been emphasized that the two identical elements of “prepositional phrase”, “ablative phrase”, “noun phrase” and “adjectival determinative groups” connect together as conjunction unit in this study. Further, *bilemedin / bilemediniz*, wherein the plurality of numerical values or expressions linking, meaning aspect, “guessing” and “reporting the highest probability of realization” was used.

Key Words: *bilemedin / bilemediniz*, conjunction, function, syntax, semantic.

1. GİRİŞ

Bağlaçlar, eş görevdeki sözcükleri, sözcük öbeklerini, tümceleri ve kimi zaman da tümceden büyük birlikleri biçim ve anlamca birbirine bağlayan, yüklediği işlevler ile bağladığı sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran, öncül, bağımsız ve görevsel bir sözcük türüdür.

Türkiye Türkçesinde *ama*, *çünkü*, *mademki*, *nitekim*, *mamañih*, *oysaki*, *ve*, *veya* gibi doğrudan doğruya bağlaç olan birimler vardır. Bağlaçların bir kısmı ise doğrudan doğruya isim, sıfat, zarf ya da edat olan kimi sözcüklerin aynı zamanda bağlama işlevi yüklenmeleriyle ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2003: 1098). Dolayısıyla bağlaç türündeki birimlerin “yerleşik” ve “geçici” olmak üzere iki bakımdan değerlendirilmeleri mümkündür.

Yerleşik ya da geçici olarak bağlaç işleviyle kullanılan bir birim, bir sözcük olabileceği gibi bir sözcük öbeğinden ya da bir tümceden de meydana gelebilir. Bu noktada bir ayırım yapmaya ihtiyaç duyulmuş

ve her zaman bağlaç işleviyle kullanılan sözcüklere *bağlaç* (*ve, veya, ile* vb.), geçici olarak bağlaç işlevinde kullanılan sözcüklere *bağlacımsı* (*bakalım, bakın, varsın* vb.), ve bağlaç işlevinde kullanılan sözcükten büyük söz bölüklerine ise *bağlaçlık* (*senin anlayacağın, şu kadarını söyleyeyim ki, bununla birlikte* vb.) denmiştir (Özmen, 2001: 121).

Bil- fiilinin olumsuz yeterliğinin belirli geçmiş zamanda 2. teklik / çokluk kişisi ile çekimlenmesiyle oluşmuş *bilemedin / bilemediniz*, Türkiye Türkçesinde bağlaç işlevli bir birim olarak zaman zaman karşımıza çıkar. *Bilemedin / bilemediniz*, sözdizimsel olarak bir tümce özelliği göstermesinin yanında iki sözcük, sözcük öbeği ya da tümce arasında kullanıldığında bağlaç işlevi yüklenir. Dolayısıyla, *bilemedin / bilemediniz*, geçici olarak bağlaç işlevli bir birim olması yönüyle doğrudan doğruya bağlaç olan yerleşik birimlerden ayrılarak *bağlacımsı* türünün bir örneğini oluşturur.

Kaynaklarda “yahut, hiç olmazsa” (Hacıeminoğlu, 2015: 129), “en çok, en fazla” (Türkçe Sözlük, 2011: 344) anlamlarının verildiği *bilemedin / bilemediniz*’in yer aldığı söz öbeği, “I. unsur + *bilemedin / bilemediniz* + II. unsur” yapısında formülleştirilir ve sözdizimsel olarak bağlama öbeği oluşturur. *Bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminden önce kimi zaman “haydi”, “hiç”, “daha” gibi pekiştiricilerin ya da tamamlayıcıların kullanıldığı görülür: *haydi bilemedin / bilemediniz, hiç bilemedin / bilemediniz, daha bilemedin / bilemediniz*. İlgili bağlaç işlevli birim, bir isim unsurundan önce yer alarak “*bilemedin / bilemediniz* + isim unsuru” yapısında ve “*bildiniz* + isim unsuru + *bilemediniz* + isim unsuru” yapısında da kullanılır.

En az iki unsuru birbirine bağlama özelliği taşıyan *bilemedin / bilemediniz*, bağlama öbeği oluşturan diğer bağlaç işlevli birimler gibi, ikiden fazla unsur söz konusu olduğunda son iki unsur arasında yer alır.

Bilemedin / bilemediniz, daha çok sayıları ya da sayısal değerdeki ifadeleri bağlar. Bunun yanında yaklaşık özellik gösteren durumları ifade etmek için de kullanıldığı görülür. Birbirine bağlanan unsurlar, sayısal değerdeyse, sayılar birbirine yakın ve ileriye ya da geriye doğru çizgisel bir doğrultuda ifade edilir.

Anlam yönüyle tahmin yürütmeyi ifade etmek için kullanılan *bilemedin / bilemediniz*, bağladığı unsurların tahmin edilen derecelerini dikkate sunar. Söz konusu bağlaç işlevli birim, gerçekleşme olasılığı yüksek olan tahminler için kullanılabilirdiği gibi gerçekleşme olasılığı daha düşük orandaki tahminler için de başvurulmuş bağlaçlar arasında yer alır. Bununla birlikte, tahminde en üst ya da en alt sınırı bildirme, bu bağlaç işlevli birimin özellikleri arasındadır.

Bu çalışmada, *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin sözdizimsel ve anlam özellikleri incelenmiştir. Çağdaş Türk Edebiyatından seçilmiş 22 eserde *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin yer aldığı örnekler tespit edilerek çalışmanın örneklemini oluşturulmuştur.

2. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

2.1. *Bilemedin / Bilemediniz* Bağlaç İşlevli Biriminin Sözdizimsel Özellikleri: *Bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi, sözcükleri, sözcük öbeklerini, sözcük öbeklerinde yer alan eş değer görevdeki unsurları ve tümceleri bağlar. Aşağıda, araştırma örneklemini doğrultusunda, *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin bahsi geçen sözdizimsel kullanımları örneklerle açıklanmıştır.

2.1.1. Sözcükleri Birbirine Bağlayan *Bilemedin / Bilemediniz*: Araştırma örnekleminde, sözcükleri birbirine bağlayan *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin oluşturduğu bağlama öbeklerine rastlanmamıştır. Bunun yanında, böylesi kullanımların -sık karşılaşılmamakla birlikte- olduğu da bilinmektedir. Bu sebeple genel ağa başvurulmuş ve genel ağdan aranarak tespit edilen 1 örneğe aşağıda yer verilmiştir.

(1) 4 adayın 15 yöneticisi var; kadın sayısı 1 bilemedin 2!

<http://www.fanatik.com.tr/yazarlar/serdar-dincbayli/secime-dogru-gercekler-1372637>.
(30.07.2018)

1 *bilemedin* 2: bağlama öbeği

I. unsur bağlacımsı II. unsur

1: sözcük

2: sözcük

2.1.2. Sözcük Öbeklerini Birbirine Bağlayan *Bilemedin / Bilemediniz*: *Bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi, sayı öbeklerini ve sıfat tamlamalarını birbirine bağlar.

2.1.2.1. Sayı Öbeklerini Birbirine Bağlayan *Bilemedin / Bilemediniz*: *Bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi, iki ya da daha fazla sayı öbeğini bağlayarak bir bağlama öbeği oluşturur: *yüz altmış yedi bilemedin yüz seksen (Gİ, 17), on dört bilemedin on beş (Gİ, 117), yirmi iki bilemedin yirmi dört (YGŞ, 115).*

(2) - *Senin yaşın kaç?*

- *On sekiz bilemedin on dokuz (SY, 38).*

on sekiz bilemedin on dokuz: bağlama öbeği

I. unsur bağlacımsı II. unsur

on / sekiz: sayı öbeği

on / dokuz: sayı öbeği

2.1.2.2. Sıfat Tamlamalarını Birbirine Bağlayan *Bilemedin / Bilemediniz*: Sayı sıfatlarından oluşan sıfat tamlamalarının bağlama öbeğinin her bir unsurunu oluşturduğu kullanımlarda, çoğunlukla her bir unsurun sayı sıfatından oluşan kısmı değişkenlik gösterirken isim unsuru sabit kalır: *iki gün bilemediniz üç gün (Gİ, 297), dört beş saat bilemediniz altı saat (YS, 320), bir kilo bilemedin iki kilo (DHB, 98), beş kağıt bilemedin on kağıt (AY, 19).*

(3) *Uzak değil, uzak değil... Suhizarı'ndan biraz ötede... İki saat haydi bilemedin üç saat (Gİ, 180).*

iki saat haydi bilemedin üç saat: bağlama öbeği

I. unsur bağlaçlık II. unsur

iki / saat: sıfat tamlaması

üç / saat: sıfat tamlaması

Sıfatın değişip ismin sabit kaldığı sıfat tamlamalarından oluşan bağlama öbeği yanında birbirinden bağımsız sıfat tamlamalarının bağlama öbeğinin birer unsurunu oluşturduğu kullanımlar da vardır: *bir dönüm bilemedin bir evlek (SN, 98), bir şaka bilemedin ustaca düzenlenmiş bir dolandırıcılık (DG, 62), yarım saat bilemedin üç çeyrek (AO, 128).*

(4) *Da'ların ve ki'lerin hangi durumlarda ayrı, hangi durumlarda bitişik yazılacağına kuralını öğretmek tam üç saniye sürüyor. Yazılı olarak iki cümle. Bilemediniz dört satır (ZY, 121).*

iki cümle bilemediniz dört satır: bağlama öbeği

I. unsur bağlacımsı II. unsur

iki / cümle: sıfat tamlaması

dört / satır: sıfat tamlaması

2.1.3. Sözcük Öbeğinin Bir Unsuru İçerisinde Bağlama Öbeği Oluşturan *Bilemedin / Bilemediniz*: Araştırma örneklemeden tespit edilen örnekler doğrultusunda *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin belirtisiz isim tamlamasının, çıkma öbeğinin, edat öbeğinin ve sıfat tamlamasının bir unsurunda bağlama öbeği oluşturduğu görülmüştür.

2.1.3.1. Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanında Bağlama Öbeği Oluşturan *Bilemedin / Bilemediniz*: İki tamlayanı olan belirtisiz isim tamlamasının tamlayanları *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimiyle birbirine bağlanarak bağlama öbeği oluşturmuştur.

- (5) *Bari oldu olacak, akşam habesine kalın, zati havamız da açtı, hazır araba da bekler buracıkta... Habeden sonra Akman baba atar sizi yarım saat daha bilemedin üç çeyrek içinde Topçular'a... (Ç, 54).*

yarım saat daha bilemedin üç çeyrek içi: belirtisiz isim tamlaması

tamlayan tamlanan

yarım saat daha bilemedin üç çeyrek: bağlama öbeği

I. unsur bağlaçlık II. unsur

yarım / saat: sıfat tamlaması

üç / çeyrek: sıfat tamlaması

Yukarıdaki örnekte, belirtisiz isim tamlamasının tamlayanı, bir bağlama öbeğinden oluşurken bağlama öbeğinin her bir unsuru da ayrıca iki sıfat tamlamasından meydana gelmiştir.

2.1.3.2. Çıkma Öbeğinin İsim Unsurlarından Birinde Bağlama Öbeği Oluşturan *Bilemedin / Bilemediniz*: "İsim unsuru + +DAn + isim unsuru"ndan oluşan çıkma öbeğinin birinci ya da ikinci isim unsuru *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin oluşturduğu bağlama öbeğinden oluşturmuştur:

- (6) *"Üç yılda biter sıkı çalışırsam," diyordu. Oysa kanseri var. Sekiz dokuz ay bilemedin bir yıldan çok yaşayamayacağını kendisi de farkında (YGŞ, 35).*

sekiz dokuz ay bilemedin bir yıl + dan çok: çıkma öbeği

isimlik çıkma isim

durumu eki

sekiz dokuz ay bilemedin bir yıl: bağlama öbeği

I. unsur bağlacımsı II. unsur

sekiz dokuz / ay: sıfat tamlaması

bir / yıl: sıfat tamlaması

Örnekte, çıkma öbeğinin birinci isim unsuru -bir başka ifadeyle isimliği-, bir bağlama öbeğinden meydana gelmiştir ve bağlama öbeğinin her bir unsuru da iki sıfat tamlamasından oluşmuştur.

2.1.3.3. Edat Öbeğinin İsim Unsurunda Bağlama Öbeği Oluşturan *Bilemedin / Bilemediniz*: Edat öbeğinin isim unsuru, *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin yer aldığı bir bağlama öbeğinden oluşmuştur: *yüz bilemediniz yüz elli yıl önce (ZY, 66)*

- (7) *Bir hafta bilemedin on gün sonra gideceğimi söyleyebilecek olsam da, söyleyemeyeceğimi anlıyorum (YGŞ, 167).*

bir hafta bilemedin on gün sonra: edat öbeği

isimlik edat

bir hafta bilemedin on gün: bağlama öbeği

I. unsur bağlacımsı II. unsur

bir / hafta: sıfat tamlaması

on / gün: sıfat tamlaması

Örnekte, edat öbeğinin isim unsurunda bağlama öbeği oluşturan *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi, aynı zamanda iki sıfat tamlamasını birbirine bağlamıştır.

2.1.3.4. Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsurunda Bağlama Öbeği Oluşturan *Bilemedin / Bilemediniz*: *Bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi, sıfat tamlamasındaki iki sıfat unsurunun bağlanması sağlayarak bağlama öbeği oluşturmuştur: *üç bilemedin dört yer (GC, 152), bir bilemedin iki pazar (PS, 43), iki kamyonluk bilemediniz üç kamyonluk öteberi (Gİ, 213), bir bilemediniz iki film (Y, 60).*

- (8) *O yol dağ yolu. Bozuk. Kamyonlar sekiz bilemedin dokuz ton sararlar... (SY, 230).*

sekiz bilemedin dokuz ton: sıfat tamlaması

sıfatlık isim

sekiz bilemedin dokuz: bağlama öbeği

I. unsur bağlacımsı II. unsur

Sıfat tamlaması ikiden fazla sıfat unsurundan oluştuğunda *bilemedin / bilemediniz*, son iki sıfat unsuru arasında yer alır: *üç, dört hadi bilemediniz altı ay (ŞYY, 89).*

- (9) *Üç-beş, on-yirmi, bilemediniz yüz yerde yapabilir bunu (ZY, 42).*

üç-beş, on-yirmi bilemediniz yüz yer: sıfat tamlaması

sıfatlık isim

üç-beş, on-yirmi bilemediniz yüz: bağlama öbeği

I. unsur II. unsur bağlacımsı III. unsur

2.1.4. Sözcük Öbeğini Sözcüğe Bağlayan *Bilemedin / Bilemediniz*: *Bilemedin / bilemediniz*, sözcük öbeğini sözcüğe bağlayarak da bağlama öbeği oluşturmuştur: *çarşamba ile perşembe haydi bilemedin cuma sabahı (BAG, 184).*

- (10) *Ben bunu duydum ya, şimdi korkudan başımı kaldırıp da yüzüne bakamıyorum. Bütün görebildiğim: Saatinin kösteği, yelegeği, sol elinin yelek cebine dalmış iki parmağı, kolalı devrik yakası, hadi bilemediniz biraz da çenesinin ucu... Hepsi bu kadar (ŞYY, 60).*

saatinin kösteği, yelegeği, sol elinin yelek cebine dalmış iki parmağı, kolalı devrik yakası

I. unsur II. unsur

III. unsur

IV. unsur

hadi bilemediniz biraz da çenesinin ucu: bağlama öbeği

bağlaçlık V. unsur

saatinin / kösteği: belirtili isim tamlaması

yelek: sözcük

sol elinin / yelek cebine dalmış iki parmağı: belirtili isim tamlaması

kolalı / devrik / yaka: sıfat tamlaması

çenesinin / ucu: belirtili isim tamlaması

Örnekte, bağlama öbeğinin II. unsuru sözcükten oluşurken I., III., IV. ve V. unsurları yukarıda işaret edildiği üzere birer sözcük öbeğidir.

2.1.5. Tümceleri Birbirine Bağlayan *Bilemedin / Bilemediniz*: *Bilemedin / bilemediniz*, iki tümce arasında da yer alarak bağlaç işlevli bir birim özelliği gösterir. Delice'ye göre bağlaçlar bağlama öbeği kurmalarına, tümce dizisi oluşturmalarına ve arasöz özelliği taşımalarına göre yapısal olarak üç grupta değerlendirilir (2017: 167). *Bilemedin / bilemediniz* de tümce dizisi oluşturan bağlaçlar arasında yer alır (Delice, 2017: 174).

Pek çok sözdizimi kaynağında bağlama öbeği, isim ya da isim unsurlarının bir bağlaçla birbirine bağlandığı sözcük öbeği olarak tanımlanır. Bu tanımlarda isim ve isim unsurları yanında tümceden söz edilmez. Dolayısıyla alandaki bağlama öbeği tanımlarına göre, "tümcelerin birbirlerine bağlanmasıyla oluşan yapı, bağlama öbeği oluşturmaz" sonucu çıkarılabilir. Bunun yanında Sev'in "isim ve isim unsurlarını birbirine bağlayan bağlaç işlevli birimler bağlama öbeği oluşturuyorsa aynı bağlaç işlevli birimler tümceleri de bağladığına göre bunlara da bağlama öbeği denilebilir mi?" sorusu, mevcut çıkarımı tekrardan düşünmemizi gerektirir (2012: 121). Tümceleri birbirine bağlayan *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi için de bu sorgulama geçerli olmakla birlikte ilgili yapının bir bağlama öbeği oluşturup oluşturmadığı tartışması, bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Sözcük ve sözcük öbeklerini bağlayan *bilemedin / bilemediniz* -görülen örnekler doğrultusunda denebilir ki- daha çok sayısal değerleri içeren ifadeleri bağlamıştır; bunun yanında tümcelerin bağlandığı örneklerde sayısal değerler yerine birtakım yargıların bağlandığına tanık olunmuştur.

- (11) *Gel bir baltaya sap ol. Hiç bilemedin burada ilçede bir elektrik tamir atelyesi kurarsın* (ÖY, 256).

gel bir baltaya sap ol hiç bilemedin burada ilçede bir elektrik tamir atelyesi kurarsın

I. unsur II. unsur bağlaçlık III. unsur

gel: tümce

bir baltaya sap ol: tümce

burada / ilçede / bir elektrik tamir atelyesi / kurarsın: tümce

- (12) *Dergi dediğin kitaplıkta yerini bulabilmeli, / bilemedin / iki karış kadar bir yer tutmalı* (GC, 171).

- (13) *Öbürküler, daha çok laf olsun diye, başkalarından aşağı kalmayalım diye, diploma peşine düşmüş, iyi kötü bir evlilik yapınca her işi yüzüstü bırakacak cinstendir. / Haydi bilemediniz, / bir iş bulup kocalarına, “İşte ben de hayatımı kazanıyorum” takazasına yatırım yapmaktadırlar* (YS, 14).

2.1.6. Bir İsim Unsurundan Önce Kullanılan *Bilemedin / Bilemediniz*: *Bilemedin / bilemediniz*, çoğunlukla yapıca eş değer iki unsuru birbirine bağlayarak bağlama öbeği oluşturur. Bunun yanında ilgili bağlaç işlevli birim, tek bir unsurun önünde de zaman zaman kullanılır ve sözdizimsel olarak “*bilemedin / bilemediniz + isim unsuru*” yapısında formülleştirilir. Buradaki isim unsuru, bir sözcük ya da sözcük öbeğinden oluşabilir.

“*Bilemedin / bilemediniz + isim unsuru*” yapısı, “*isim unsuru + bilemedin / bilemediniz + isim unsuru*” yapısının kısaltılmış biçimidir. *Bilemedin / bilemediniz*’den önce yer alan I. isim unsuru düşürülmüş ve doğrudan II. isim unsuru kullanılmış, dolayısıyla bağlama öbeğinde bir tasarrufa gidilerek “*eksilteli bağlama öbeği*” oluşturulmuştur: *bilemedin on yıl* (DÖY, 164), *bilemedin yüz kilometre ötede* (KA, 214), *bilemediniz bir Martin Eden* (YGY, 34).

- (14) *Hay Allah kahretsin, diye düşünüyorum Anuşka'ya bakıp, bu alını, bu saçları, bu ağzı, bu burnu, bu gözleri, bilemedin yirmi gün sonra, bir daha görmeyeceğim* (YGŞ, 159).

bilemedin yirmi gün sonra: eksilteli bağlama öbeği

bağlacımsı isim unsuru

yirmi gün / sonra: edat öbeği

2.1.7. İsim Unsuru + *Bildin / Bildiniz* + İsim Unsuru + *Bilemedin / Bilemediniz* Yapısı: *Bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin olumlu biçiminin yer aldığı bu yapı, tekrarlı bağlaçların yer aldığı bağlama öbeklerine benzer. Tekrarlı bağlaçların yer aldığı bağlama öbeklerinde her bir isim unsurundan önce ya da sonra aynı bağlaç kullanılır: “*ne + isim unsuru + ne + isim unsuru*”, “*hem + isim unsuru + hem + isim unsuru*”, “*isim unsuru + da + isim unsuru + da*” vb. Burada ise isim unsurlarının sonrasında kullanılan bağlaçlardan biri olumlu, bir diğeri olumsuzdur.

- (15) *Bugün Nahit Sırrı Örik de buradadır. İlk kez bir sandalla Göksu'ya getiriliyordur. Yaşı bildiniz on beş bilemediniz on altıdır* (BŞM, 254).

bildiniz on beş bilemediniz on altı: bağlama öbeği

bağlacımsı I. unsur bağlacımsı II. unsur

on / beş: sayı öbeği

on / altı: sayı öbeği

Örnekte, bağlama öbeğini oluşturan unsurların her biri, aynı zamanda sayı öbeğidir.

2.2. Bilemedin / Bilemediniz Bağlaç İşlevli Biriminin Anlam Özellikleri: Anlam bakımından tahmin yürütmeyi ifade etmek için kullanılan *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi, bağladığı unsurların derecelerini sıralar ve gerçekleşme olasılığı yüksek olandan daha düşük olana ya da gerçekleşme olasılığı düşük olandan daha yüksek olana doğru unsurları birbirine bağlamak için kullanılır.

Örnekleme karşılaşılan çoğu *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin tahmin yürütme işlevinde kullanıldığı görülmüştür.

- (16) *Günümüzden yüz, bilemediniz yüz elli yıl öncesine kadar, kimin aklına gelirdi romanda, öyküde, tiyatrodan içtenlik peşine düşmek, hatta bulunsa bile üstüne gitmek, altını çizmek? (ZY, 66).*
- (17) *Haberi basan gazetenin ağırbaşlılığına güvenim olmasaydı, ilkin, bir şakayla, bilemedin ustaca düzenlenmiş bir dolandırıcılıkla karşı karşıyayım sanacaktım (DG, 62).*
- (18) *Değerlisinden başladık, buradakiler değersiz öteberi... Topladığımız ambalaj tahtaları, kumlu muşambalar, eski torbalar, kırık dökük... kazma, kürek hurdaları, çalışmayan bir iki motor... İki kamyonluk bilemediniz üç kamyonluk öteberi... (Gİ, 213).*

Tahmini aşan, tahminin ötesinde, gerçekleşmeye en yakın olasılığı ifade etmek için de *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli birimi kullanılır. Delice, tümceleri birbirine bağlayan ilgili bağlaç işlevli birimin “olasılığa dayalı çıkarsama” işlevi olduğunu belirtmiştir (2017: 174). Gerçekleşme olasılığı yüksek örneklerde, en üst ya da en alt sınır -bir başka ifadeyle en uç olan- belirtilir ve unsurlar, ileriye ya da geriye doğru çizgisel bir doğrultuda birbirine bağlanır. Derece derece artan ya da azalan değerleri ifade etmek için kullanılan *bilemedin / bilemediniz*, daha çok üst sınırı bildirmek için başvurulan bir bağlaç işlevli birimdir.

- (19) *Fakat sıkıntılı naturası icabı, girip çıktığı mesleklerin hiç birinde, üç, dört, hadi bilemediniz, altı aydan fazla barınmadı (ŞYY, 89).*
- (20) *Garip Ali (Lâfa karışır.): Ben de, ben de toprak sahibi olacak mıyım?
Öğretmen: Niye olmayasın?
Garip Ali: Şöyle bir dönüm, bilemedin bir evlek¹ (SN, 98).*
- (21) *Zaten personel gibi bir sınıfta, subaylıkta daha kaç yıl kalabilirim... Bilemedin on yıl. Sonra? (DÖY, 164).*

3. SONUÇ

Bu çalışma, bağlama öbeği oluşturan *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin sözdizimsel ve anlamsal özelliklerini incelemiştir.

Sözdizimsel olarak “I. unsur + *bilemedin / bilemediniz* + II. unsur” yapısında bağlama öbeği oluşturan söz konusu bağlaç işlevli birimin öncesine katılan “haydi”, “hiç” ya da “daha” gibi anlamı pekiştiren, kuvvetlendiren sözcüklerle de birlikte kullanıldığı görülmüştür.

Araştırma örnekleminde tespit edilen örneklemeler doğrultusunda, *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin iki ya da ikiden fazla sözcüğü, sözcük öbeğini ya da aynı sözcük öbeği içindeki eş değer iki unsuru, tümceyi bağlama özelliği gösterdiği görülmüştür. Bunlar içerisinde, daha çok sözcük öbeklerini ve sözcük öbeklerindeki unsurları birbirine bağladığına tanık olunmuştur. Sayı öbekleri ile sıfat tamlamalarını birbirine bağladığı görülen *bilemedin / bilemediniz*, aynı sözcük öbeği içerisinde yer alan eş değer görevdeki unsurları da bağlamıştır. Eş değer görevdeki bu unsurlar arasında, birden fazla tamlayanla kurulmuş isim tamlamalarının tamlayanları, birden fazla sıfatı olan sıfat tamlamalarının sıfatları, çıkma öbeğinin ya da edat öbeğinin isim unsurları yer almıştır.

Bilemedin / bilemediniz bağlaç işlevli birimi, tümceleri, sözcük öbeklerini ya da öbek parçasını bağlamanın yanında, tümce içerisinde herhangi bir öbek ya da öbek parçası olmayan sözcükleri de bağlama özelliğine sahiptir. Bu doğrultuda, çalışmamızda sözcük öbeği olan bir unsurun sözcük öbeği olmayan bir unsura –bir başka ifadeyle- sözcüğe bağlandığını gösteren örnekler de tespit edilmiştir.

¹ evlek: Dönümün dörtte biri kadar olan alan ölçüsü (Türkçe Sözlük, 2011, s. 837).

Çoğunlukla yapıcı eş değer iki unsuru birbirine bağlayarak bağlama öbeği oluşturan ilgili bağlaç işlevli birim, “*bilemedin / bilemediniz + isim unsuru*” yapısında tek bir isim unsurunun önünde de kullanılmıştır. Bu kullanımda, *bilemedin / bilemediniz*’den önce yer alan I. isim unsuru düşürülerek doğrudan II. isim unsuru kullanılmış, dolayısıyla bağlama öbeğinde bir kısaltma yapılmıştır.

Bilemedin / bilemediniz bağlaç işlevli birimi, “isim unsuru + *bildin / bildiniz + isim unsuru + bilemedin / bilemediniz*” yapısında tekrarlı bağlaçların oluşturduğu bağlama öbeğine benzer bir sözdizimsel yapı içerisinde yer almıştır. İlgili yapı da tekrarlı bağlaçların kurduğu yapı gibi bir bağlama öbeği oluşturmuştur.

Bilemedin / bilemediniz, anlam yönüyle, “tahmin yürütme” ve “gerçekleşme olasılığı en yüksek olanı bildirme” için kullanılmıştır. Daha çok sayıları ya da sayısal değerdeki ifadeleri bağlayan *bilemedin / bilemediniz*, “yaklaşık” özellik gösteren durumları ifade etmek için de kullanılmıştır. Birbirine bağlanan unsurlar, sayısal değerdeyse, sayılar birbirine yakındır. Derece derece artışın ya da azalışın görüldüğü bu kullanımlar, ileriye ya da geriye doğru çizgisel bir doğrultuda ifade edilmiştir. *Bilemedin / bilemediniz*, sözdizimsel olarak eş değer unsurları birbirine bağlarken birbirine bağlanan unsurların anlam yönüyle denkliliğinden ise söz edilemez.

Bu çalışmayla, *bilemedin / bilemediniz* bağlaç işlevli biriminin sözdizimsel ve anlam özelliklerine daha yakından bakılarak Türkçede bağlaç ile ilgili yapılan çalışmalara katkı sağlama amacı güdülmüştür.

ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ VE KISALTMALARI

AO: ATILGAN, Y. (1973), *Anayurt Oteli*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

AY: ORHAN KEMAL. (1995), *Avare Yıllar*, İstanbul: Tekin Yayınevi.

BAG: ALTAN, Ç. (1998), *Bir Avuç Gökyüzü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

BŞM: BİRSEL, S. (1981), *Boğaziçi Şingür Mıngır*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Ç: KAYGILI, O. C. (1972), *Çingeneler*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

DG: UYGUR, N. (1999), *Dipten Gelen*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

DHB: İZGÜ, M. (1998), *Deliye Her Gün Bayram*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

DÖY: ATASÜ, E. (1996), *Dağın Öteki Yüzü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

GC: CEMAL SÜREYA. (2002), *Güvercin Curnatası*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gİ: TAHİR, K. (1999), *Göl İnsanları*, İstanbul: Adam Yayınları.

KA: OTYAM, F. (2001), *Karasevdam Anadolium*, İstanbul: Günizi Yayınları.

ÖY: AĞAOĞLU, A. (2004), *Ölmeye Yatmak*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

PS: ÖZYALÇINER, A. (2001), *Panayır - Sur*, İstanbul: Evrensel Yayınları.

SN: BİLGİNER, R. (1985), *Sarı Naciye -Toplu Oyunları 1*, Ankara: Tekin Yayınevi.

SY: CUMALI, N. (2003), *Susuz Yaz*, İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.

ŞYY: TANER, H. (1995), *Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Y: DORSAY, A. (1986), *Yüzyüze*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.

YGŞ: RAN, N. H. (2003), *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

YGY: YÜCEL, T. (1995), *Yazın Gene Yazın*, İstanbul: İmge Kitabevi.

YS: TANER, H. (1995), *Yalıda Sabah*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

YS: TAHİR, K. (1997), *Yorgun Savaşçı*, İstanbul: Tekin Yayınevi.

ZY: AKATLI, F. (2004), *Zamansız Yazılar*, İstanbul: Dünya Kitabevi.

KAYNAKÇA

DELİCE, İ. (2017), *Sözcük Türleri*, İstanbul: Asitan Kitap.

SEV, G. (2012), Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir mi?, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Güz, 12 (2), 107-122.

HACIEMİNOĞLU, N. (2015), *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

KORKMAZ, Z. (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZMEN, M. (2001), Eksik Olan Dil Bilgisi Terimlerimiz Üzerine, N. DEMİR, E. YILMAZ içinde *Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Sözlük Bilimi Sempozyumu Bildirileri 20-21 Mayıs 1999*, (s. 111-125), Gazimağusa.

Türkçe Sözlük (2011), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GENEL AĞ KAYNAKLARI

<http://www.fanatik.com.tr/yazarlar/serdar-dincbayli/secime-dogru-gercekler-1372637>. (30.07.2018)